



GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:
 Rotterdam (vac. C. B. Bavinck): L. Oranje te Laren en IJ. v. d. Zee te Amsterdam-W.
 Strijen: H. Bakker, cand. te Ellewoutsdijk en N. J. A. v. Exel, cand. te Utrecht.

Beroepen te:
 Genemuiden: A. Quak, cand. te Amsterdam.
 Ten Boer: A. Adema te Opende (Gr.).
 Zuilichem: W. v. d. Bos, cand. te Nijkerk.

Aangenomen naar:
 Eestrum: J. Zwart, cand. te Leeuwarden.

Bedankt voor:
 Oude Wetering: U. Elgersma te Haamstede.
 Raamsdonk en Drimmelen: J. Zwart, cand. te Leeuwarden.
 Voorthuizen: J. H. Staal te Garreldeweer.

Intrede te:
 Amerongen: R. de Jager. Tekst: Jes. 6:1-7.
 Anna Paulownapolder: S. U. Zuidema, cand. Tekst: Psalm 119:18.
 Opperdoes: J. Vrolijk, cand. Tekst: Matth. 16:13-17.
 Leiden: A. de Bondt. Tekst: 2 Cor. 4:7.
 Rotterdam: G. Bouwmeester. Tekst: 1 Joh. 4:9-11 (7 Juli).

Afscheid van:
 Neede-Rekken: J. Wiepkema. Tekst: Openb. 22:14.

Jubilea:
 12 Juli: H. M. Dethmers, pred. te Sneek. 40 jaar.
 15 Juli: U. Brwalda, pred. te Augustinusga. 25 jaar.

Adres:
 Het adres van den scriba der Gereformeerde Kerk van Brussel is voortaan: J. Rooze, Avenue Prekelinden 49, Woluwé bij Brussel.

Rusthuizen.
 Te Den Haag-Oost besloot de Kerkeraad der Geref. Kerk een perceel aan te kopen om dit in te richten tot een Rusthuis voor ouden van dagen.

Dr. D. K. Wielenga.
 Aan Dr. D. K. Wielenga, Geref. pred. te Bandoeng (Java) en directeur van het Internaat van het Chr. Lyceum aldaar, aan welke inrichting hij voorts leeraar is in Godsdiensonderwijs, is door de Classis Batavia der Geref. Kerken met algemeene stemmen op zijn verzoek emeritaat verleend, daar zijn arbeid aan het Chr. Lyceum hem dermate in beslag neemt, dat hij aan zijn verplichtingen, waartoe zijn positie als predikant van de Kerk van Bandoeng hem verbindt, niet langer kan voldoen.

„GEREF. KERKEN IN HERSTELD VERBAND“.

Aangenomen naar:
 Enschedé: J. C. Aalders te Amsterdam.

NED. HERVORMDE KERK.

Beroepen te:
 Amsterdam (vac. Prof. Dr. A. H. de Hartog): J. P. E. C. Berhard te Workum.
 Breda (vac. F. J. J. Loeff): J. C. Jörg te Steenwijk.
 Daerle (toez.): J. W. Verschoor te Nieuw-Weerdinge.
 Dalfsen: O. S. Cazemier te Stavoren.
 Emmastad (Curacao): W. J. v. Lindonk te Eck en Wiel.
 Hollandscheveld Z. O.: A. Blink Kramer te Urk.
 Krimpen a. d. Lek: C. v. d. Wal te Dirksland.
 Lisse: G. Tichelaar te Groningen.
 Meppel: G. A. Barger te Neerbosch-Hees.
 Ooltgensplaat: C. Vlasblom te Oudetonge.
 Ouderkerk a. d. IJssel: G. v. Montfrans te Barneveld.
 Rotterdam-Delfshaven (6e pred. pl.): Jac. Poort te Beverwijk.
 Rotterdam (vac. C. B. Holland): J. D. v. Hof te Oud-Beijerland.
 St. Philipsland: C. A. Lingbeek te Voorthuizen.
 Waarder: W. Rijsburger te Polsbroek.
 Ylst: O. S. Cazemier te Stavoren.
 Zwartsluis (toez.): J. H. Ch. Israël te Vleuten.

Aangenomen naar:
 Bostel: J. W. Maas Wz. te Hontenisse.
 Etten (toez.): A. Verwaal te Alkmaar.
 Hagstein: cand. J. van Rootselaar te Poortvliet.
 Lopik en Cabauw (toez.): cand. S. v. d. Linde te Utrecht.
 Reitsum (toez.): H. Bogers te Klaaswaal.
 Rheden (3e pred. pl.): Joh. Kijne te Wageningen.
 Waal en Honswijk: Dr. D. Jacobs te Krimpen a. d. IJssel.
 Wierden: F. v. Asch te Randwijk.
 Wijchen en Leur: J. Meeuwenberg te Beekbergen.

Bedankt voor:
 Asperen (toez.): J. C. Terlouw te Kamperveld.
 Benschop: A. M. den Ouden te Elburg.
 Boven-Hardinxveld: E. Schimmel te Ameide.
 Drimmelen: cand. R. H. Oldeman te Velp.
 's-Graveland: B. Tuinstra te Soesterberg.
 's-Gravenmoer: cand. J. van Rootselaar te Poortvliet.
 's-Graveland-Capelle: W. Rijsburger te Polsbroek-Vlist.
 Harich e.a.: J. A. Wolfensberger te Cubaard.
 's-Heer Hendrikskinderen: P. N. Tonsbeek te Kamperland.
 Helenaveen: C. M. Veenhuysen te Ankeveen.
 Kockengen: C. Vlasblom te Oudetonge.
 Linschoten: W. L. Mulder te Voorthuizen.
 Nigtevecht: N. Lijndijk te Hoek van Holland.
 Ouderkerk a. d. IJssel: T. Lekkerkerker te Delft.
 Raamsdonk: G. de Vries te Heerde.
 Rotterdam: E. H. Blauwendraad te Vlissingen.
 Terwinsten (toez.): G. C. Snellenberg te Markelo.
 Workum (toez.): Dr. G. P. van IJtzeron te Alblasterdam.
 Woubrugge: J. van Kuiken te Exmorra.

Intrede te:
 Heusden: Joh. Kloots. Tekst: 2 Cor. 4:5-7.
 Lichtenvoorde: Cand. E. Jansen Schoonhoven. Tekst: 1 Cor. 1:23 en 24.
 Nieuw-Buinen: A. J. Rasker, cand. Tekst: Filipp. 4:6.
 Voorburg: A. Hoekert. Tekst: Joh. 3:30.

Afscheid van:
 Hooge-Zwaluwe: H. S. van Rijs. Tekst: 2 Cor. 6:1.
 Noordhorn: R. B. Evenhuis. Tekst: 1 Cor. 15:58.
 Ooij (bij Nijmegen): P. C. van Oosterzee J.Jz. Tekst: 2 Cor. 13:13.
 Reitsum: A. Hoekert. Tekst: 1 Tim. 1:17.
 Schaarsbergen: J. Barbas J. Az. Tekst: 2 Tim. 1:13.

noemd worden
 "zonder dat de
 rd op de hoogte
 laatstgenoemde
 ruimte gegeven
 het gehele werk
 in zijn „Proeve
 lijke beginselen“
 (tig voorstander
 eringen gedaan,
 e Prof. Diepen-
 mist.
 len aangeboden,
 nige malen het-
 og niet zoozeer,
 dat een ander
 ande, zoals b.v.
 de stof kan dat
 laring kan toch
 tussenruimte
 aald, zoals op

deze opmerking
 zijn. Ter illus-

arbeid gelijk de
 de bakker zijn

a werkmans wil-
 lid, op de meest
 enstemming en
 fde belang heb-
 peculant en ook

geen essentieel
 De tweede uit-
 ag, dat de werk-
 te verdedigen
 d niet spreken
 „neen“, als de
 Toch wordt de
 lik“ verklaard,
 ndere uitspraak
 rwaardelijk aan,
 iets heel anders
 al. Het gansche
 io. 2 bedoelden
 daarover gaat
 arde, als over-
 ons geboden

szins het karak-
 e leiden. Ik be-
 r ik zeg, dat in
 t 7 weinig meer
 an groote ver-
 als ondergelee-
 van het orato-
 ioten heeft van
 annen verwacht-
 zh vermoedelijk
 dat dit werk
 oont. Hij is dat
 aan het vraag-
 wijdt. Doch in
 toch men te
 , waaronder wij
 leiding. Ik hoop
 nneer ik thans
 r den schrijver

ote warmte, dat
 stuk de arbeid-
 dat het vraag-
 van den eisch,
 staan verzekerd
 ft ongetwijfeld
 ist men evenwel
 van de vraag-
 van den aller-
 told. De groote
 en land als het
 op sommige ge-
 als een eiland
 oeding. te doen
 die in allerlei
 ordt bijna niet
 „actieve han-
 eer op blz. 397
 lten“ genoemd
 ondernemer als
 ler blijven deze
 waarop Prof.
 en arbeid aan-
 ting, dat daarin
 handeld. Daar-
 indien men con-
 thans niet be-

at het hier aan-
 lik is. De hoog-
 uren gebleven
 ostie. Hij heeft
 aling van wal
 van vele zijden
 in de crisis van
 naale toestanden
 eene noodzaak
 vele, ook Chris-
 eleven, zoo heel
 te kwesties, die
 bespreken, ook

tander van een
 ag. Hij merkt
 ang worden van
 „tijen“ en noemt
 k Prof. Fabius
 dacht daarbij
 eens tegenover
 g nu maar in

Rusland moest laten! Het gaat hier minder om de mee-
 ning van dien koster, dan wel om de omstandigheid,
 dat hij die meening vrijwel zeker had overgenomen van
 den predikant, wiens parochie hij mede bewaakte.

Indedaad is over het vraagstuk van den kinder-
 toeslag nog niet het laatste woord gesproken en ik
 beveel gaarne met nadruk de studie van hetgeen Prof.
 Diepenhorst daarover schrijft, aan.

V. In zijn tweede en derde hoofdstuk vindt Prof.
 Diepenhorst aanleiding om te spreken over vraagstukken,
 als het Taylor-stelsel e.a. Als de bewering, welke ik in
 dit blad gaf (Nr. 36, d-d. 5 Juni 1931), dat n.l. het Taylor-
 stelsel den laatsten tijd opnieuw aandacht verkrijgt, nog
 bewijs behoeft, dan is dit bewijs geleverd door dit boek.
 Naar mijn gevoelen kan ook de bespreking van de „ratio-
 nalisatie“ gerust als een onderdeel van de behandeling
 van het Taylor-stelsel worden beschouwd. Deze bewering
 vindt steun wanneer men de definities leest, die op blz.
 23 gegeven worden van rationalisatie. Die definities
 geven toch niets anders dan wat Taylor in zijn stelsel, zij
 het in beginsel, reeds heeft opgenomen. Jammer is, dat
 Prof. Diepenhorst niet een eigen definitie van rationali-
 satie gegeven heeft. Er is toch een heel groote afstand
 tusschen de definities, zoals die op blz. 23 te vinden zijn
 in de citaten van Volmer, Claes en v. d. Waerden en die,
 welke men vindt op blz. 24 van het Reichskuratorium
 für Wirtschaftlichkeit. De laatste definitie toch is zoo
 algemeen, dat men zonder enig bezwaar het woord
 „Rationalisierung“ kan vervangen door ettelijke andere.

Misverstand zou kunnen wekken hetgeen op blz. 41
 gezegd wordt omtrent het „stuk-loon“. Men bedenke,
 dat het stukloon geen axioma is in het Taylor-stelsel.
 Wie daarvan bevestiging wil hebben, bestudeere hetgeen
 Ford heeft gezegd omtrent de inrichting van zijn fabriek-
 ken. Hieraan is ook te denken, wanneer men op blz.
 62/63 het citaat van Hermans tegen dat stukloon leest.
 Ik meen trouwens, dat alle bestrijdingen van het stuk-
 loon reeds anachronismen zijn.

Naar het mij voorkomt is de redactie van hoofdstuk 3,
 over „Arbeidsvreugde“ zóó, dat zij bij den lezer den in-
 druk moet achterlaten, dat Prof. D. den landarbeid ziet
 als een bron van arbeidsvreugde, in zichzelf.

De landarbeid is anders dan die in de fabrieken. Onge-
 twijfeld! maar... slechts voor hem, die den Schepper
 en zijn werk daarin weet op te merken. Op zichzelf even-
 wel zal die landarbeid geen vreugde verschaffen. Dat
 blijkt voor ons land bijv. wel uit Keunings werken, die
 over Groninger toestanden ons nader inlichten.

Jammer is, dat de schrijver niet hier en daar een
 commentaar geeft bij bepaalde citaten. Men vraagt nu
 wel eens, wat sommige citaten moeten beteekenen. Zoo
 bijv. dat van Van Ginneken op blz. 20. Ditzelfde citaat
 gaf Prof. Diepenhorst in 1919¹⁾ aanleiding tot de klacht
 van zijn „niet geringe bezwaren“, tegen den betoog-
 trant“ en tegen het door van Ginneken bij voorkeur ge-
 bruikte „allerluidste fortissimo“.

Wie de bladzijden 328 en 329 in de bedoelde aflevering
 van „Stemmen des Tijds“ leest, voelt, dat Prof. Diepen-
 horst moeite heeft, Van Ginneken nog te erkennen als
 een objectief beoordeelaar. Ook wanneer hij (D.) doet
 uitkomen hoe v. Ginneken Prof. Bavinck neerdrukt, door
 te spreken over diens „jammeren“ en daarbij verzokert
 over de nieuwere zielkunde heel wat meer en heel anders
 te kunnen schrijven dan Bavinck deed, en dat op eene
 wijze, welke doet vragen of v. Ginneken nog beschikte
 over eene normale zelfbeheersching en zelf-controle.

Men betreurt het gemis van een commentaar bij zulke
 citaten te meer, nu de schrijver in het bepalen van „eigen
 houding“ bij dezen „wir-war van meeningen“ wel zeer
 groote soberheid betracht, daarbij alweer in citeeren ver-
 valt en desondanks (of juist daardoor?) een weinig
 duidelijke eigen uitspraak geeft.

Wanneer men bijv. op blz. 38/39 de verzekering leest:
 „De voortschrijdende techniek moet“ als een middel
 door God aan den mensch geschonken tot beheersching
 der schepping dankbaar worden aanvaard“ dan is men
 geneigd te vragen, waar hier de leiding blijft, welke men
 zoo gaarne ook van een man als Prof. Diepenhorst ont-
 vangt, wanneer op diezelfde bladzijden verder gewezen
 wordt (wat natuurlijk plicht is!) op mogelijke nadeelen,
 doch het geheel in zulk eene vage constructie wordt ge-
 steld, dat menigeen, die in deze vraagstukken nog tas-
 tende is, tevergeefs een antwoord zoekt op de vraag, wát
 hij nu toch, naar de meening van Prof. D., mag, ja moet
 doen. Ik meen, dat van het z.g. Taylorstelsel goed en
 krachtig te zeggen zou zijn, dat het stelsel moet worden
 aanvaard, dat we trouwens reeds honderd jaar vóór
 Taylor daarmee bezig zijn geweest, dat er gevaren zijn,
 zeer zeker, maar dat het onze plicht is, bij elke indivi-
 duele toepassing, mede voorgelicht door onze Christe-
 lijke wetenschappelijke menschen, die te vermijden. Men
 zij daarbij zoo volledig om te herinneren aan het feit,
 dat het Taylor-stelsel op zichzelf niet meer, ook niet
 minder aanleiding geeft voor geestelijke afstomping enz.,
 dan elk ander stelsel van het fabriekswezen.

Het komt er op aan vóór te stellen, dat de geest,
 die in den arbeider woont alles overheerschend
 is, en zoo citeer ik thans gaarne de uitspraak van een
 mijnwerker, door Prof. Diepenhorst (op blz. 409) vermeld.
 Welke arbeid zou troostelozer zijn dan die van een
 mijnwerker? Welnu, toch geeft zulk een werker bij
 gelegenheid van een enquête het bescheid:

„zijn arbeid hartstochtelijk lief te hebben terwille
 van zijn Heiland, die zich voor hem aan het kruis
 liet nagelen en daarmede den arbeid heeft geadeld.“

Wie dien geest mist, voelt zich onder alle stelsels
 en ook onder den arbeid, die zonder enig „stelsel“ wordt
 verricht, ellendig; hij die door zulk een geest is beziel-
 kan elken arbeid verrichten met lofzegging aan zijn
 Schepper.

Ieder die het Taylor-stelsel afwijst, geve ons dan tevens
 een aanwijzing van de middelen, die hij daarvoor in de
 plaats wil stellen, om het tegenwoordig economisch leven
 (en dat is dus ook: een gelukkig o g e l i k h e i d voor den
 arbeider) niet alleen op peil te houden, maar ook op
 hooger plan te brengen; hij toone dan voorts aan, dat
 wij zonder gebruik te maken van het geïndustrialiseerde
 bedrijf, al dan niet getayloriseerd, niet de noodzaak zul-
 len ondervinden om bij de inrichting van ieders parti-
 culiere leven, de wijzers van de klok eenige eeuwen terug
 te zetten. Het is geen goedkope zonde van dien predi-

kant, die durft klagen: „Het is alles fabriek, fabriek. Het
 is alles graf, graf“ (blz. 64). Die man toont niet verstaan
 te hebben hoe de ontwikkeling der industrie in Europa
 een der middelen in Gods hand is geweest, om dien
 anderen predikant, Malthus, te beschamen.

VI. Prof. Diepenhorst wijdt een afzonderlijk hoofd-
 stuk aan de werkstaking. Op blz. 328 noemt hij twee
 voorwaarden, waaraan moet worden voldaan voor de
 „rechtvaardiging“ van een werkstaking. Die twee voor-
 waarden zijn te de eerbiediging van contracts-bepalin-
 gen; 2e. de staking moet zijn een uiterst middel. Naar
 mijn gevoelen ontbreekt hier een derde voorwaarde, welke
 ik de allereerste zou willen noemen, n.l. een (voor de
 Christenen) geoorloofd doel.

Welke doelstelling kan een werkstaking, ook voor een
 Christen, geoorloofd maken? Naar mijn meening uitsluitend
 zulk eene, welke beoogt toestanden weg te nemen,
 welke den mensch verhinderen de hem door God ge-
 stelde roeping te vervullen. Het is niet mogelijk in het
 bestek van deze recensie op dit onderwerp uitvoerig in
 te gaan. Zeer sommier mag worden verwezen naar de
 opdracht door God aan den mensch gesteld vóór den
 zondeval (Gen. 2:15), en naar de vernieuwing van die
 opdracht na den zondeval, echter niet dan na toevoeging
 van een nieuwe en daarvóór niet strikt noodzakelijke
 voorwaarde (Gen. 3:18-19; de afhankelijkstelling van
 de bestaansmogelijkheid van den arbeid). Wij zien daar-
 uit, mede lettende op Gen. 1:26 en 28, en verder in
 verband met de gansche openbaring in de Schrift (ik
 verwijs slechts naar: Efeze 6:5-8, Col. 3:22-24, 1 Tim.
 6:1-2, Titus 2:9-10, 1 Petr. 2:18-25), dat God
 den mensch heeft geroepen om mede te werken aan het
 onderhouden van de Schepping. Met grooten eerbied zij
 het aldus gezegd, dat God een deel van Zijn eigen werk
 heeft overgedragen aan den mensch. Deze mensch, beeld-
 drager Gods, heeft zich bij de vervulling van die op-
 dracht voor oogen te stellen, dat God, die al Zijn werk
 niet anders dan volmaakt doet, van den mensch eischt,
 dat hij bij al zijn arbeid naar de volmaaktheid streve. En
 wanneer dan God zelf, zonder ophouden, blijft zorgen
 voor Zijn Schepping, dan is het ook den mensch gezet,
 voorzoover het met zijn beperkte krachten mogelijk is,
 zonder ophouden (dat wil natuurlijk zeggen met inacht-
 neming van de door de scheppings-orde gewilde rust-
 periodes) te werken. Eerst wanneer de mensch overtuigd
 zou zijn, dat de omstandigheden, waaronder hij zijn ar-
 beid moet verrichten, hem verhinderen, zijn goddelijke
 roeping te vervullen, zou hij aan zijn God mogen zeggen,
 dat hij meent met alle kracht die in hem is, naar de
 verandering van zulke omstandigheden te moeten streven.
 Zulke omstandigheden zijn helaas door de zonde mogelijk
 geworden. Ik denk hierbij aan de verschrikkingen, die
 vroeger bestaan hebben in den slaven-arbeid, in den
 kinder-arbeid, in den arbeid door vrouwen te verrichten
 en ook aan de omstandigheden waaronder wel volwassen
 mannelijke arbeiders hadden te arbeiden. Wanneer zulke
 omstandigheden zoo bezwarend zijn, dat zij het beeld Gods
 in den mensch aanranden, dus déformeerend zouden in-
 werken op de gansche scheppings-orde, dan is de mensch
 in zijn recht, ook door het tijdelijk neerleggen van den
 arbeid, duidelijk te maken, dat God niet gedooft, dat verder
 voortgewerkt wordt, zolang niet verandering intreedt.

Het is uiteraard zeer moeilijk nu concrete voorbeelden
 te noemen van wel geoorloofde werkstakingen, wanneer
 n.l. de evenbedoelde tergende toestanden (kinderarbeid
 e.d.) zich niet voordoen. Het is denkbaar, dat ook de
 bezoldiging, die moet dienen tot in-stand-houding van
 het gezin, waarin God den arbeider gesteld heeft, zóó
 onvoldoende geacht moet worden, als middel om de plich-
 ten van het gezinshoofd behoorlijk te vervullen, dat ook
 zulk een stoffelijke factor een nood-toestand schept, die
 groote geestelijke schade aanbrengt, anders gezegd, die
 ook het beeld Gods in den mensch kan aanranden. Dus
 moet ook erkend worden, dat het streven naar loons-
 verhooging onder zekere omstandigheden als een voor
 een werkstaking geoorloofd doel, moet worden gezien.
 Echter moet dan wel heel nadrukkelijk vaststaan, dat de
 bezoldiging zóó karig is, dat het evenbedoelde gevolg, n.l.
 aanranding van het beeld Gods in den mensch, daardoor
 ontstaat.

Tenslotte moet het toch zoo zijn, dat men, vóór en
 tijdens een werkstaking daarover en daarvoor tot God
 moet durven bidden. Zulk een gebed zou ook mogelijk
 moeten zijn op onze kansels.

Ik heb met leedwezen in het werk van Prof. Diepen-
 horst een in deze richting gaande bespreking gemist.

Eerst wanneer men een aanwijzing tracht te vinden in
 het Woord van God, dan ziet men ook een algemeen bin-
 dendend regel, een regel, die den arbeider zoowel in het
 vrije als in het overheidsbedrijf bindt. Legt men zulk een
 maatstaf niet aan, dan verliest men ook het recht van
 spreken tot de overheids-dienaren in engeren zin, indien
 men stelt, dat dezulken nimmer mogen staken, zoo als
 ook in dit boek opnieuw wordt gedaan. Deze redeneering,
 gebouwd op het gemeenschapsbeginsel, is in den grond
 niets anders dan opportunisme. Op den duur moet zulk
 eene redeneering alle gezag verliezen en zullen wij daar-
 mede ook niet behouden den klem op onze eigen men-
 schen. Dat zullen we wel kunnen, indien wij een alge-
 meen leidend beginsel stellen, ontleend aan Gods open-
 baring, waardoor wij binden alle arbeiders van hoog tot
 laag, in welke verhouding ook gesteld.

Zoo gesteld, komen nog enkele zeer principiële vragen
 naar voren, bijv. inz. uitsluiting, inz. aansluiting van pa-
 trouzen, zoowel als van arbeiders, bij vakorganisaties, die
 aan het lidmaatschap mochten verbinden (hetzij uitdruk-
 kelijk in reglementaire bepalingen of anders in de harde
 praktijk) de voorwaarde, om de besluiten van een bestuur
 onvoorwaardelijk op te volgen. Veelvuldig toch is de klacht,
 dat de persoonlijkheid van den arbeider in het gedrang
 komt bij menige werkstaking, evenzoo van den patroon, die
 eene uitsluitings-oekase moet toepassen. Men ziet dan
 leden van ééne Christelijke Kerk verdeeld in twee kam-
 pen: patroons—arbeiders, met den toezienenden aanhang
 daaromheen. Dit alles kan in deze bespreking niet nader
 uitgewerkt worden. Ik betreurt, dat Prof. D. ons in dit
 werk niet verder brengt in de behandeling en oplos-
 sing van deze moeilijkheden.

's-Gravenhage, 20 Juni 1931. A. SCHILDER.

¹⁾ Zie „Stemmen des Tijds“, October 1919, blz. 328.
²⁾ Spatieering van mij, A. S.